

**AKADEMIK YOZUV FANINI O'QITISHNING DOLZARB
MUAMMOLARI**

Karaxodjayeva Maxpuza Xamidullaevna,

TATU "O'zbek va rus tillari" kafedrası dotsenti, p.f.n.

Annotatsiya: Ushbu maqolada akademik yozuvning —zamonaviy ta'lim va ilmiy taraqqiyotda asosiy o'ringa ega bo'lgan yo'nalishlardan biri ekanligi qayd etilmoqda. Barcha oliy ta'lim muassasalarida hamda ilmiy sohada akademik yozuv madaniyatini chuqur o'rgatishga ehtiyoj kundan kunga ortib bormoqda. Chunki bugungi kunda har qanday fan yoki sohada taraqqiyot, birinchi navbatda, ilmiy-nazariy matnlarni to'g'ri va mohiyatini yo'qotmagan holda ifoda eta olish ko'nikmasi bilan chambarchas bog'liq. Akademik yozuvning asosiy vazifasi ham aynan ilmiy an'analarni davom ettirish, ilmiy tafakkurni rivojlantirish, mantiqiy fikrlash va tahliliy yondashuv asosida matn yarata olishdan iborat hisoblanadi.

Kalit so'zlar: akademik yozuv, fan, ta'lim, dasturlar, matn, yozuv standartlari, tahliliy yondashuv, yangi tendensiyalar, metodika.

Akademik yozuv fanini o'qitish, ayniqsa, hozirgi globalizatsiya va ilmiy sohadagi tezkor o'zgarishlar sharoitida juda muhim va dolzarb mavzu hisoblanadi. Shu bilan birga, akademik yozuvning o'qitilishida bir qancha muammolar mavjud.

Akademik yozuvda asosiy e'tibor ilmiy uslublarga, faktlarga, ishonchli manbalarga va tahlilga qaratiladi. Ammo bular talaba uchun quruq va ijodkorlikdan yiroq ko'rinishi mumkin. Shuning uchun o'qituvchilar ijodiy va an'anaviy yondashuvlar o'rtasidagi muvozanatni topishlari kerak. Yozuvni qiziqarli va muhim qiladigan omillarni kiritish, shu bilan birga ilmiy yozuvning asosiy qoidalariga rioya qilish zarur deb hisoblaymiz.

Afsuski, akademik yozuv fanini o'qitish jarayonida qator muammolar va to'siqlar mavjud bo'lib, ular bugungi kunda dolzarb ahamiyat kasb etmoqda.

Akademik yozuv bo'yicha ta'lim dasturlari hali to'liq va mukammal shakllangan deb bo'lmaydi. Ko'plab oliy o'quv yurtlarida bu fan yordamchi yoki

ikkinchi darajali fan sifatida baholanadi, natijada unga ajratiladigan vaqt va e'tibor yetarli darajada emas. Dars soatlari yetarli emasligi sababli, talabalarga akademik yozuv madaniyatini to'liq singdirish juda mushkul kechmoqda.

Shuningdek, darslik va o'quv qo'llanmalarining standart va yagona tizimi ishlab chiqilmagan. Har bir ta'lim muassasasida yoki o'qituvchi tomonidan foydalanilayotgan manba va metodika bir-biridan keskin farq qilishi mumkin. Bunday muhitda talabalar orasida bilimdagi tafovut ham ortib boradi. Akademik yozuvni o'qitishda ko'plab o'qituvchilar o'zlari ham zamonaviy ilmiy yozuv standartlaridan, uslublaridan yetarlicha xabardor emasligi kuzatiladi. Yangi tendensiyalar va zamon talablari, jumladan, zamonaviy texnologiyalar va axborot manbalaridan samarali foydalanish borasida bilim va ko'nikmalar yetishmaydi.[1]

Natijada, an'anaviy va eskirgan metodikalardan voz kechmay, darslarni monolog tarzida yoki yodlama shaklida o'tkazish holatlari uchraydi. Akademik yozuv madaniyatini shakllantirish uchun esa, talabalarga mustaqil tahliliy fikrlash, fikrni strukturaviy va mantiqiy tarzda bayon etish, dalillarni asoslash hamda materiallarni mukammal izohlashga imkon yaratadigan innovatsion yondashuvlar talab etiladi. Talabalarda akademik yozuv ko'nikmasini rivojlantirish uchun, doimiy ravishda amaliy mashg'ulotlar, mustaqil ishlar va yozma baholash tizimi yo'lga qo'yilishi kerak.

Lekin ayrim o'quv yurtlari va ta'lim yo'nalishlarida ushbu talablar to'liq e'tiborga olinmaydi. Amaliy mashg'ulotlarda noaniqliklar, belgilangan me'yordagi nazorat ishlari yoki imtihonlarning mazmunan yo'qligi, yozma ishlarning sifati va mazmunini chuqur tahlil qilmaslik kabi kamchiliklar mavjud. Bu esa talabalar faqatgina cheklangan nazariy bilimlarga egallashiga olib keladi, chuqur tahliliy va mantiqiy fikrlash ko'nikmalari esa shakllanmay qoladi.[2]

Hozirgi kunda akademik yozuvga bo'lgan talabning ortishi bilan uning o'qitilishida muayyan standart va metodologiyalarning yo'qolib borayotgani ham seziladi. Akademik yozuvga oid zamonaviy metod va yondashuvlarning aksariyati xorijiy tillarda shakllangan va bu metodlarni mahalliy muhitga to'laqonli moslashtirishdagi yetarli tajriba va pedagogik yondashuvlar yo'qligi seziladi.

O'zbek tilida zamonaviy ilmiy-texnik terminologiyaning yetarli darajada shakllanmaganligi, ko'plab tushunchalarning tarjimada noaniq yoki noto'g'ri aks etishi ham muammolardan biridir. Akademik yozuvda matn kompozitsiyasi, asosiy va yordamchi g'oyalarni bir-biridan ajratish, kirish, asosiy qism va xulosani aniq ajratib, talaba uchun tushunarli va mantiqan izchil qilib bayon qilish qiyin masala.

O'qituvchilar hamda talabalar uchun amaliy tavsiyalar, namunaviy matnlar yoki aniq andozalar yetishmaydi. Bunday sharoitda matnlar sifati va uslubiy jihatdan ko'p hollarda umumiy va yuzaki bo'lib qoladi. Akademik yozuv tizimidagi yana bir dolzarb muammo—talabalarda mustaqil izlanish va o'zlashtirish motivatsiyasining pastligi. Ko'plab talabalar uchun akademik yozuv ortiqcha yuk, faqatgina imtihon yoki nazorat uchun bajariladigan majburiy topshiriq sifatida qaralmoqda. Ularni tahlilga, fikrlar umumlashtirishga va mustaqil xulosa chiqarishga rag'batlantiradigan samarali usullar yetarli emas. Natijada, matnlar quruq tasvir, andozaviy gaplar orqali tashkil etiladi, chuqur fikr yuritish, mavzuga ijodiy yondashuv esa deyarli ko'zga tashlanmaydi.[3]

Ta'lim jarayonida baholash tizimi va uning obyektivligi masalasida ham ayrim noaniqliklar mavjud. Ko'pincha yozma ishlarni baholashda subjektivlik yoki mezonlarning noaniqligi, har bir o'qituvchining o'z shaxsiy yondashuvi ustuvor bo'lib qolishi mumkin. Bu esa talabalarni bir xil sifatli matn yozishga undamagan holda, ularning individual mantiqiy fikrlash, ilmiy tahlil yoki mualliflik yondashuvini cheklab qo'yadi.

Yana bir muhim jihat — ilova va plagiarizm masalalari ham hozirgi zamon uchun juda muhim bo'lib bormoqda. Plagiatga qarshi samarali kurash yo'qligi, internetda tayyor matnlar va referatlar sonining ko'pligi, shuningdek, nazoratning zaifligi sababli, talabalar o'z mustaqil fikri o'rniga boshqa manbalardan nusxa ko'chirishga moyil bo'lib qoladilar. Yozuvda plagiatni oldini olish va haqiqiy ilmiy ishni yozishning axloqiy jihatlati haqida talabalar bilan muhokama qilish juda muhim. O'qituvchi talabalarini o'z ishlarini original va mustaqil ravishda yozishga undashlari kerak. Plagiatni oldini olish uchun yozuv jarayonida manbalardan qanday foydalanish, iqtiboslar va havolalar berishning to'g'ri

usullarini o'rgatishi zarur. Akademik yozuv bilan bog'liq muammolar o'z yechimini topishi uchun, avvalo, ta'lim dasturlarida bu fan o'ziga xos muhim o'rin egallashi, dars soatlari ko'paytirilishi va malakali pedagoglar safi kengaytirilishi lozim. Akademik yozuv bo'yicha zamonaviy o'quv dasturlari va milliy uslubiy materiallar yaratish, dunyo tajribasini o'rganib, mahalliy muhitga moslash kerak. Ta'lim jarayonida mustaqil va tahliliy yozishga, kreativ va ilmiy fikrlashga, shuningdek, zamonaviy axborot texnologiyalaridan to'g'ri va samarali foydalanishga alohida e'tibor qaratish talab etiladi. Bu esa mazkur fan o'rganilishi va o'rgatilishida sifatning oshishiga, bilimlar chuqurlashuviga xizmat qiladi.[4]

Akademik yozuv madaniyatini shakllantirish uchun virtual o'quv platformalari, ommaviy axborot texnologiyalari va onlayn loyihalardan samarali foydalanish, talabalarga zamonaviy ilmiy asoslarda ta'lim berish va ularni mustaqil izlanishga rag'batlantirish muhim. Har bir oliy ta'lim muassasasida akademik yozuvning o'ziga xos milliy modeli, muayyan ilmiy va metodik asoslari ishlab chiqilishi lozim. Bu esa nafaqat talabalarni, balki o'qituvchilarning ham malakasini oshirish, ilg'or metodikalarni joriy qilish va o'quv jarayonida yangilik yaratishga yordam beradi. Akademik yozuvda samarali o'qitish va o'rganish uchun, barcha o'quv manbalari yagona standart asosida ishlab chiqilishi, o'quvchilar uchun oson va tushunarli bo'lishi, ularni har tomonlama rivojlantirishga xizmat qilishi zarur.[5]

Ba'zi o'qituvchilar va talabalarga yozuvni o'qitish jarayonida kerakli vaqt yoki resurslar yetishmasligi mumkin. Ayniqsa, katta guruhlarda individual yordam ko'rsatish va yozuvni batafsil o'rganish qiyin bo'ladi. O'qituvchidan talabalarga vaqtida yordam berish va ularga yozuv jarayonini qadam-baqadam tushuntirish talab qilinadi.

Zamonaviy texnologiyalar va onlayn resurslar akademik yozuvda katta yordam berishi mumkin. Masalan, plagiat tekshiruvchi dasturlar, grammatika va stilni tekshirish xizmatlari, shuningdek, ilmiy maqolalar va kitoblar uchun elektron kutubxonalar - bularning hammasi talabalarni yozuvda yordam berish uchun ishlatiladi. Lekin ba'zi talabalar bu texnologiyalardan to'g'ri foydalanishni

o'rganishlari kerak, aks holdabu resurslar hech qanday samara bermaydi.

Xulosa:

Xulosa qilib aytganda, akademik yozuv fanini o'qitishda uchraydigan dolzarb muammolar ko'plab omillar bilan bog'liq bo'lib, ularning ko'lami keng va murakkabdir. Bu muammolarni bartaraf etish uchun zamonaviy darsliklar, mualliflik metodikalari, amaliy mashg'ulotlar, aniq baholash mezonlari va ilg'or texnologiyalarga asoslangan o'quv dasturlari ishlab chiqilishi shart. Eng asosiysi, akademik yozuvni ijtimoiy hayot va umumiy ta'lim jarayonining ajralmas qismi sifatida qarash, unga daxldor shaxslarni o'z ustida ishlashga, yangi izlanishga va mustaqil fikrlashga undash lozim. Shu yo'l bilangina, nafaqat zamonaviy ilmiy maktablar uchun raqobatbardosh kadrlar, balki jamiyat taraqqiyoti uchun ijodkor, tahlilchi va mustaqil fikrlovchi avlodni tayyorlash mumkin bo'ladi.

Yozuvni o'qitishdagi asosiy maqsad - talabalar nafaqat ilmiy va akademik talablarga javob beradigan yozuvlarni yaratish, balki ularning analitik fikrlash va yozma ifodalash qobiliyatlarini rivojlantirishdir. Yuqorida qayd etilgan muammolarni bartaraf etish uchun zamonaviy yondashuvlar, texnologiyalar, o'qituvchilarning malakasi va talabalar bilan samarali muloqot muhimdir.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Jo'rayev, S. (2017). "O'quvchilarda mustaqil yozma ish ko'nikmalarini shakllantirish muammolari." Ta'limda yangiliklar, 3(2), 119-125.
2. Karimova, N. (2018). "Talabalarda ilmiy-ijodiy faoliyatni rivojlantirishda akademik yozuvning o'rni." Innovatsion ta'lim, 1(1), 88-95.
3. Nurmatova, G. (2020). "Oliy ta'limda akademik yozuv fanini o'qitishning dolzarb muammolari." O'zbekiston pedagogik jurnali, 5(3), 102-110.
4. Xudoyberganova, M. (2021). "Akademik yozuv: nazariy asoslari va o'qitish tajribalari." O'zbek tilida ta'lim, 2(4), 35-44.
5. Yusupova, M. (2019). "Akademik yozuv kompetensiyasini shakllantirishda zamonaviy yondashuvlar." Ta'lim va taraqqiyot, 4(2), 60-68.